

Šumarstvo

Pregled

U periodu koji je pokriven izveštajem nije bilo značajnijeg pomaka u oblasti šumarstva. Nije donesen nijedan zakonski ili strateški dokument u ovoj oblasti.

Program razvoja šumarstva, kao osnovni strateški dokument predviđen Zakonom o šumama, i dalje nije donesen, niti postoje dostupne informacije o tome kada bi se njegova izrada i usvajanje mogli desiti.

Ranije identifikovani problemi u šumarstvu Srbije i dalje su aktuelni. Stanje šuma je nepovoljno, sa značajnim udelom izdanačkih šuma. Slaba šumovitost je izražen problem u Vojvodini, dok je u ostalim delovima Srbije ona unapređena pre svega spontanim širenjem vegetacije usled procesa depopulacije u ruralnim delovima. Pošumljavanje, iako dosta aktuelizovano u medijskom i političkom prostoru, i dalje napreduje veoma sporo.

Od ostalih problema u gazdovanju i zaštiti šuma se izdvajaju raširenost bespravne seče šuma, nedostatak podataka o šumama u privatnom vlasništvu i slaba kontrola njihovog korišćenja.

Slabo i neefektivno učešće javnosti i zainteresovanih strana i dalje karakteriše proces odlučivanja u sektoru šumarstva. Takođe, i dalje je nedovoljna saradnja sektora šumarstva i drugih sektora. Sporost i neefikasnost pošumljavanja je upravo rezultat nedostatka navedenih procesa. Postoji određeni napredak u pogledu učešća civilnog sektora (umrežavanje i jačanje organizacija koje se bave ovom oblašću), kao i određeni napredak u organizovanju i udruživanju privatnih šumovlasnika.

Strateški i zakonodavni okvir

U periodu koji je pokriven izveštajem nije bilo novina u strateškom i zakonodavnom okviru šumarstva u Srbiji. Program razvoja šumarstva, kao osnovni strateški dokument još uvek nije usvojen. Prethodne godine je započeta realizacija projekta „Unapređenje upravljanja šumama u Srbiji kao doprinos ublažavanju klimatskih promena i prilagođavanju na izmenjene klimatske uslove”, koji se finansira kroz IPA program Evropske unije. Opšti cilj projekta je unapređenje upravljanja šumama, u skladu sa standardima i zahtevima EU, i uvođenje sveobuhvatne sektorske politike kako bi se obezbedila otpornost šuma na klimatske promene. Jedan od rezultata projekta trebalo bi da bude i mapa puta za izradu nacionalnog programa za šumarstvo. Ovo je drugi međunarodni projekat koji kao jedan od ciljeva ima izradu strateškog dokumenta za šumarstvo. Kroz projekat „Doprinos održivog gazdovanja šumama niskim emisijama i prilagodljivom razvoju”, koji je finansiran kroz GEF mehanizam, takođe je planirana izrada programa šumarstva. U izveštaju sa ovog projekta vidljivo je da je aktivnost vezana za izradu strateškog dokumenta implementirana do nivoa od oko 15%. Još uvek nije izrađen nacrt dokumenta i konsultacije se još uvek vode na neformalnom nivou. Verovatan razlog kašnjenja izrade programa je kašnjenje sprovođenja druge nacionalne inventure šuma, koja bi trebalo da obezbedi podatke za izradu programa.

Imajući u vidu trenutno stanje, vrlo je verovatno da će se izrada programa produžiti naredne godine.

U periodu koji je pokriven izveštajem Evropska unija je donela novu Strategiju šumarstva do 2030. godine²⁰¹ i ona predstavlja sastavni deo Zelenog dogovora. Strategija ističe značaj socio-ekonomskih funkcija šuma i podršku koje one pružaju ruralnom razvoju i razvoju bioekonomije unutar granica održivosti. Pored toga, jedan od osnovnih ciljeva Strategije je zaštita, obnova i povećanje površine

²⁰¹ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52021DC0572>

šuma u borbi protiv klimatskih promena i zaustavljanja gubitka biodiverziteta. U Strategiji je primenjen integralni pristup, čime je obezbeđeno povezivanje šumarstva s drugim sektorima (energetika, zaštita životne sredine, turizam i dr.) koji su relevantni za postizanje zelene tranzicije. Osim strateških ciljeva, Strategija predviđa i vrlo konkretnе mere kao što su: izrada pravno obavezujućeg instrumenta za obnovu ekosistema, smernice za definisanje prašuma i starih šuma, izrada novog zakonskog okvira za monitoring i izveštavanje o šumama i dr. U okviru napora za obnovu i proširenje površina pod šumama EU je postavila i cilj da se do 2030. godine posadi tri milijarde stabala.²⁰²

Svakako da će Program razvoja šumarstva u Srbiji koji je u izradi morati da bude usaglašen s nedavno donesenom EU Strategijom šumarstva.

U zakonskom okviru za šumarstvo, ako izuzmemmo donošenje redovnih, periodičnih akata, takođe nije bilo značajnijih izmena.

202 https://ec.europa.eu/environment/3-billion-trees_en

Sprovodenje propisa

U periodu koji je pokriven izveštajem u Srbiji je ukupno posećeno 3,35 miliona m³ drveta.²⁰³ U odnosu na 2020. godinu došlo je do povećanja seče od oko 5%. Ako uporedimo nešto duži period, vidimo da poslednjih godina dolazi do blagog, ali konstantnog porasta obima seče. U 2015. godini ukupna posećena zapremina drveta je bila 2,95 miliona m³.²⁰⁴ U prethodnoj godini je veštački pošumljeno oko 1.200 ha šuma i još oko 1.000 ha plantaža i zaštitnih pojaseva. Zabeležen pad u odnosu na 2020. godinu kada je podignuto 1.500 ha šuma i oko 1.500ha plantaža i zaštitnih pojaseva. Značajno je napomenuti da se najveći deo pošumljenih površina u 2021. godini nalazi u Vojvodini (oko 470 ha), koja ima i najnepovoljniju situaciju u pogledu pokrivenosti šumama. Neto porast šumskih površina je za period od 2016. do 2020. godine procenjen na oko 600 ha godišnje²⁰⁵, što je i dalje malo da bi se postigli značajniji pomaci u pošumljenosti. Obimnije i brže povećanje šumskih površina i dalje ostaje veliki izazov i to pre svega sa administrativnog aspekta. Iako podaci proistekli iz druge Nacionalne inventure šuma još uvek nisu sistematizovani i objavljeni, očekuje se da će oni pokazati nešto veću prosečnu pošumljenost Srbije, a koja je vrlo blizu prosečne pošumljenosti u Evropi. To je verovatno rezultat spontanog zarastanja neobrašlih područja u ruralnim delovima Srbije, ali je delom i posledica drugačijeg definisanja područja koja se ubrajaju u šumske površine.

Bez obzira na te rezultate, sigurno je da je pošumljenost nepovoljna u Vojvodini i da je daleko ispod projektovane optimalne šumovitosti (14%).

U periodu koji je pokriven izveštajem mreža nevladinih organizacija organizovala je okrugli sto na temu šumovitosti u Vojvodini, koji je okupio i predstavnike državnih institucija, naučnih institucija, javnih preduzeća i organizacija ci-

²⁰³ Seča drveta, 2021: Republički Zavod za statistiku, dostupno na: <https://publikacije.stat.gov.rs/G2022/Pdf/G20221133.pdf>

²⁰⁴ <https://publikacije.stat.gov.rs/G2016/Pdf/G20161122.pdf>

²⁰⁵ <https://www.fao.org/3/cb0064en/cb0064en.pdf>

vilnog društva²⁰⁶. Na ovom panelu istaknuto je da je nerealno očekivati da će projektovana šumovitost u Vojvodini biti dostignuta i da je treba revidirati. Trenutna situacija je takva da nema dovoljno prostora za pošumljavanje i da bi za konkretnije pomake bila potrebna jaka politička podrška i koordinacija više različitih sektora, a pre svega šumarstva i poljoprivrede. Pored relevantnih zaključaka i veoma korisne razmene informacija između različitih aktera, ovaj panel je veoma dobar primer saradnje civilnog i javnog sektora na aktuelnim temama u šumarstvu. Dosad je bilo veoma malo protoka informacije između javnih institucija i civilnog sektora o šumarstvu pa je od izuzetne važnosti da se ovakve inicijative podrže i nastave i ubuduće.

Stanje šuma u Republici Srbiji je nepovoljno i u pogledu njihove strukture, prirodnosti i po poreklu. Oko 86% svih šuma čine jednodobne sastojine, a samo 0,1% čine prašume. Izdanačke sastojine čine oko polovine svih šuma, a oko 37% površina se svrstava u visoke prirodne sastojine. Iako postoji očigledna potreba unapređenja statusa šuma, odnosno prevođenja izdanačkih sastojina u visoke sastojine, ona se odvija sporo. U 2021. godini je konverzija i supstitucija izdanačkih šuma izvršena na manje od 900 ha na celoj teritoriji Srbije.²⁰⁷

Unapređenje stanja šuma ima veliku važnost i u borbi protiv klimatskih promena. Sadašnji doprinos šuma u dekarbonizaciji je oko 7% ukupnih emisija CO₂, tj. šume apsorbuju oko 7% emitovanog CO₂. Ovaj procenat bi mogao biti značajno veći ukoliko bi se unapredilo stanje šuma, odnosno povećao ideo visokih šuma.

Stanje u šumama u privatnom vlasništvu je nešto nepovoljnije nego u šumama u državnom vlasništvu. Privatne šume čine oko polovinu šuma u Srbiji, a procenat zastupljenosti izdanačkih šuma u njima je oko 65%. U najvećem broju slučajeva su to male parcele i često nerešeni vlasnički odnosi, što značajno otežava gazdovanje ovim šumama. Jedan od načina za prevazilaženje ovih problema je udruživanje privatnih šumovlasnika i ukrupnjavanje poseda kojim bi oni zajednički gazdovali. Ovaj proces se podržava već duži niz godina,

206 [https://www.rtv.rs/sr_lat/vojvodina/brojni-problemi-u-posumljavanju-vojvodine-mogli-bi-bitи-reseni-promenom-odredjenih-zakona-\(audio\)_1316153.html](https://www.rtv.rs/sr_lat/vojvodina/brojni-problemi-u-posumljavanju-vojvodine-mogli-bi-bitи-reseni-promenom-odredjenih-zakona-(audio)_1316153.html)

207 <https://publikacije.stat.gov.rs/G2022/Pdf/G20221128.pdf>

ali je on veoma spor i zahteva dugotrajne pregovore i usklađivanje interesa i potreba privatnih vlasnika. Ipak, u poslednjih nekoliko godina dolazi do nešto intenzivnijeg razvoja ovih udruženja i njihovog regionalnog udruživanja. Tako je, na primer, formirana i Regionalna asocijacija vlasnika privatnih šuma RAŠ „Omorika“, koja okuplja šumovlasnike iz opština Užice, Priboj i Bajina Bašta. Zakonom o šumama predviđeno je da se za šume većeg broja sopstvenika, odnosno privatne šume, donose programi gazdovanja šumama koji obuhvataju teritorije više jedinica lokalnih samouprava. Dosad je ovakvim planovima pokriven mali broj opština u Srbiji (oko trećina). U 2021. godini nije urađen nijedan program gazdovanja šumama sopstvenika.

Drvo je i dalje jedan od najvažnijih energenata za stanovništvo. U 2021. godini je prema zvaničnoj statistici posećeno oko 1,7 miliona m³. Pretpostavlja se da je realna potrošnja ogrevnog drveta značajno veća i da se procenjuje na oko 6,4 miliona m³ godišnje. Ova razlika između evidentirane seče i procenjene realne seče se objašnjava time da se veći deo posečenog drveta u privatnim šumama ne evidentira, odnosno realizuje se van zakonom regulisanog okvira. Osim ovoga postoje i drugi problemi u korišćenju drveta kao energenta. Na neregulisanom tržištu se dešavaju brojne malverzacije na štetu korisnika pa se tako, na primer, veći deo ogrevnog drveta na tržištu prodaje sa znatno većim procentom vlage od preporučenog i optimalnog, odnosno, na taj način se ovaj resurs koristi na neefikasan način.²⁰⁸

Bespravna seča i dalje ostaje značajan problem u šumarstvu Srbije. U 2021. godini je evidentirano 19.205 m³ bespravno posečenog drveta.²⁰⁹ Najveći deo ukupne zapremine bespravno posečenog drveta, oko 75%, evidentiran je na području Južne i Istočne Srbije. U odnosu na vrstu drveta najviše se bespravno sekut lišćari i to kao ogrevno drvo.

U periodu koji je pokriven izveštajem započeta je realizacija tvining projekta „Unapređenje upravljanja šumama u Srbiji kao doprinos ublažavanju klimatskih promena i prilagođavanju na izmenjeno klimatske uslove“. Projekat finansira Evropska unija kroz IPA program u iznosu od milion evra. Cilj projekta je

208 <https://www.fao.org/3/i4394e/i4394e.pdf>

209 <https://publikacije.stat.gov.rs/G2022/Pdf/G20221138.pdf>

jačanje kapaciteta šumarskog sektora i sprovodenje obaveza koje proizilaze iz standarda i propisa EU u oblasti šumarstva. Podrška se prvenstveno odnosi na regulisanje tržišta drveta, informacioni sistem za subvencije u šumarstvu, ekološku mrežu Natura 2000 i bioekonomiju.

Finansiranje

Budžetskom fondu za šume je u 2021. godini prvo bitnom Uredbom o utvrđivanju godišnjeg programa korišćenja budžetskog fonda za šume u Republici Srbiji u 2021. godini²¹⁰ opredeljeno 800 miliona dinara. Za razliku od 2020. godine, u 2021. godini ovaj iznos nije naknadno smanjivan, samo je došlo do manjih izmena u raspodeli sredstava unutar budžetskog fonda.

Najveći deo budžeta se i dalje usmerava na izgradnju i rekonstrukciju šumskih puteva, oko 330 miliona dinara (oko 40%). Za pošumljavanje je izdvojeno 80 miliona dinara, a za zaštitu šuma oko 34 miliona dinara.

²¹⁰ „Službeni glasnik RS”, br. 24/2021 i 109/2021.

Preporuke

Strateški i zakonodavni okvir

1. Potrebno je izraditi nacionalni strateški dokument (program razvoja) za šumarstvo koji će dati dugoročnu viziju razvoja ove oblasti u Srbiji, sa akcionim planom s preciziranim izvorima finansiranja, odgovornim institucijama i dinamikom sprovodenja. Ovaj dokument mora uzeti u obzir relevantne dokumente koji se trenutno razvijaju na nivou EU (Strategija zaštite biodiverziteta do 2030 i drugi dokumenti iz paketa Zelenog dogovora).
2. Razviti institucionalni okvir s jasno definisanim nadležnostima za sprovođenje EUTR i FLEGT uredbi.

Sprovodenje propisa

3. Ojačati kapacitete nadležnih institucija za implementaciju EU zakonodavstva i međunarodnih ugovora iz oblasti zaštite prirode (Direktiva o staništima i Direktiva o pticama, CITES konvencija i dr.).
4. Ojačati kapacitete nadležnih institucija u šumarstvu za EU integracije u oblasti klimatskih promena i energetike.
5. Omogućiti efektivno učešće javnosti u razvoju ključnih dokumenata koji regulišu korišćenje šuma (uključujući i osnove gazdovanja šumama).
6. Vrednovati i promovisati ostale ekosistemske usluge koje pružaju šume, osim drveta, i koristiti ih u planiranju gazdovanja šumama.
7. Unaprediti kvalitet podataka o šumama u privatnom vlasništvu i pojačati kontrolu njihovog korišćenja.

- 8.** Unaprediti saradnju sa ostalim sektorima (zaštita prirode, energetika, klimatske promene, upravljanje vodama) u cilju integralnog upravljanja šumskim ekosistemima.
- 9.** Uspostaviti međuresornu Radnu grupu koja će koordinisati efikasnu izradu planova za pošumljavanje.

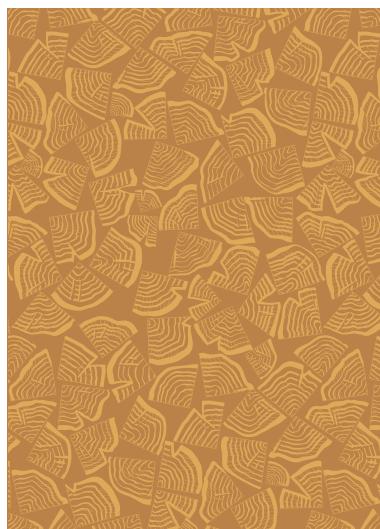
Finansiranje

- 10.** Sredstva Budžetskog fonda za šume u većoj meri usmeriti ka finansiranju zaštite i unapređenja šumskih ekosistema koji pružaju usluge od opšte koristi.

ŠUMARSTVO

U 2021. godini je prema zvaničnoj statistici posećeno oko 1,7 miliona m³.* Prepostavlja se da je realna potrošnja ogrevnog drveta značajno veća i da se kreće oko 6,4 miliona m³ godišnje.**

* 1.700.000 m³

<https://publikacije.stat.gov.rs/G2022/Pdf/G20221133.pdf>

** 6.400.000 m³

<https://www.fao.org/3/i4394e/i4394e.pdf>

ODAKLE OVIH
4.700.000 m³
OGREVNOG DRVETA?

KOALICIJA27